

Societas pro Fauna et Flora Fennica – 200 vuotta luonnontutkimusta

Mikael von Numers ja Henry Pihlström

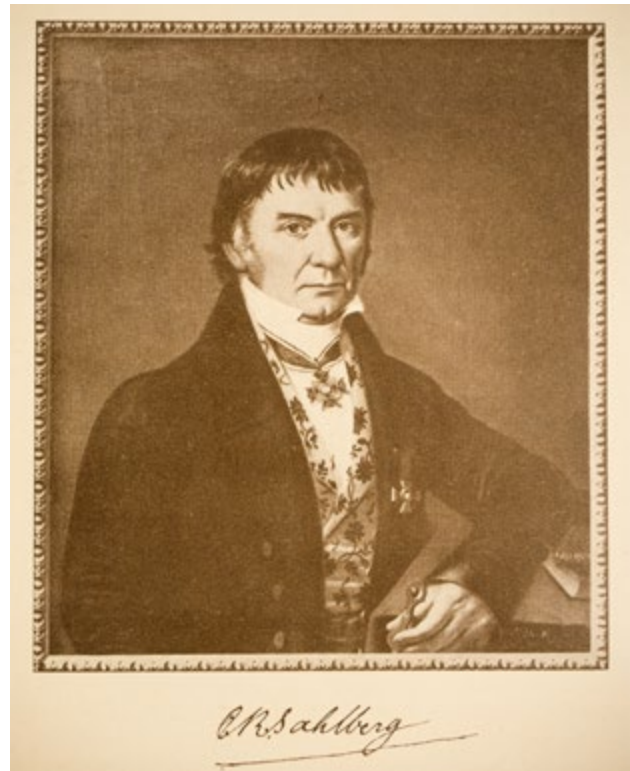


Societas pro Fauna et Flora Fennica seura on edistänyt suomalaista eläin- ja kasvitiedettä nyt 200 vuotta. Seuran tarkoitus oli kerätä edustava kokoelma Suomen eläimistä ja kasveista ja perustaa niitä varten luonnontieteellisen museo. Societas vakiinnutti asemansa Suomen luonnontieteellisen tutkimuksen tärkeänä vaikuttajana jo 1800-luvulla. Seura järjesti tutkimusretkiä ja tieteelliset esitelmätilaisuudet ovat olleet sen ohjelmassa alusta pitäen. Seura on pysynyt kautta ajan uskollisena sen päätavoitteille edistää Suomen eläin- ja kasvimaailman tuntemusta, tukea luonnon tutkimusta sekä luonnonsuojelua.

Societas pro Fauna et Flora Fennica, eli lyhyemmin Societas, on Suomen vanhin tieteellinen seura. Societas perustettiin Turussa 1. marraskuuta 1821 professori Carl Reinhold Sahlbergin aloitteesta (Kuva 1). Sahlberg kutsui koolle joukon luonnontutkijoita, jotka päättivät perustaa seuran edistämään suomalaista eläin- ja kasvitiedettä ("Ett sällskap för finsk zoologi och botanik", myöhemmin "Sällskapet pro Fauna et Flora Fennica"). Societaksen perustajien tavoitteet olivat osittain kansallismieliset. Tämän vuoksi toiminta määriteltiin koskemaan Suomen maantieteellisten rajojen sisällä tapahtuvaa tutkimusta, joskin sitä laajennettiin myöhemmin koskemaan myös Suomen lähialueita.

Societas pyrki keräämään edustavan kokoelman Suomen eläimistä ja kasveista. Turun akatemian tiloissa säilytetyt Societaksen alkuperäiset kokoelmat valitettavasti tuhoutuivat suurilta osin Turun palossa vuonna 1827. Vuonna 1829, yliopiston siirryttyä Helsinkiin, myös Societas siirsi toimintansa tähän kaupunkiin. Seura asetti tavoitteekseen perustaa alati kasvavia kokoelmiaan varten luonnontieteellisen museon, jota varten yliopisto järjesti tarvittavat tilat. Vuonna 1858 Societaksen ja Helsingin yliopiston kokoelmat yhdistettiin.

1800-luvulla Societas vakiinnutti asemansa Suomen luonnontieteellisen tutkimuksen keskeisenä vaikuttajana. Societas järjesti tutkimus-



Kuva 1. Professori Carl Reinhold Sahlberg (1779–1860), jonka aloitteesta "Ett sällskap för finsk zoologi och botanik"-niminen seura perustettiin Turussa vuonna 1821. Johan Lindhin maalaamasta muotokuvasta.

retkiä, joista eräät suuntautuivat nyky-Suomen rajojen ulkopuolelle. Niistä kunnianhimoisimpia oli "Suuri Kuolan niemimaan retki" vuonna 1887, jota johti seuran silloinen puheenjohtaja J. A. Palmén. Societaksen kokoustoiminta oli 1800-luvulla varsin vilkasta; alkuaikoina ko-

kouksia järjestettiin jopa kahden viikon välein. Seuran kokouksissa esiteltiin luonnontieteellisiä havaintoja ja käytiin keskustelua aikakauden yleisimmistä tieteellisistä kysymyksistä, esimerkiksi Darwinin evoluutioteoriasta. Societaksen vuosikokouksen ajankohdaksi vakiintui vuodesta 1853 lähtien 13. toukokuuta eli Flooran päivä. Seuran virallisiksi kieliksi vakiintuivat ruotsi ja suomi, joskin ruotsin kielen asema on säilynyt seuran käytännön toiminnassa suhteellisesti voimakkaampana. Societaksen vuosikertomukset on vuodesta 1916 lähtien julkaistu molemmilla kotimaisilla kielillä.

Alkuaikoinaan Societas peri jäsenmaksuja, mutta näistä luovuttiin vuonna 1848. Tämän jälkeen uusilta jäseniltä perittiin ainoastaan liittymismaksu, mutta sittemmin siitäkin luovuttiin. Societaksen taloutta tukemaan perus-

tettiin rahasto, josta vielä nykyäänkin saadaan varat seuran myöntämiä apurahoja varten. Aikojen saatossa Societaksen jäsenistöön on kuulunut monia tunnettuja suomalaisen luonnontieteen ja kulttuurialan henkilöitä kuten J. W. Snellman, Uno Cygnaeus, Wilhelm Ramsay, J. L. Runeberg, Zachris Topelius, A. I. Virtanen ja Ragnar Granit. Seuran ensimmäinen naispuolinen jäsen, Minna Sahlberg, valittiin vuonna 1878.

Societas aloitti tieteellisen julkaisu-toimintansa vuonna 1846, toimien vuodesta 1861 lähtien itsenäisenä julkaisijana. Societaksen keskeisimmän julkaisusarjan nimi on vuosien varrella vaihtunut useita kertoja. Vuosina 1848–1875 sarja ilmestyi nimellä *Notiser ur Sällskapetets pro Fauna et Flora Fennica Förhandlingar*, ja vuosina 1876–1923 nimellä *Medde-*



Kuva 2. Societaksen 200-vuotisjuhlasymposiumi järjestettiin 5. marraskuuta 2021 Ritarihuoneella Helsingissä. Kuva symposiumin jälkeisestä paneelikeskustelusta. Vasemmalta oikealle: dos. Aleks Lehikoinen (Helsingin yliopisto), FT Maria Hällfors (Helsingin yliopisto), prof. Mikko Mönkkönen (Jyväskylän yliopisto), prof. Erik Bonsdorff (Åbo Akademi), FT Heidi Björklund, dos. Tobias Tamelander. Kuva: Sonja Still.

landen af Societas pro Fauna et Flora Fennica. Vuonna 1924 nimeksi vaihdettiin *Memoranda Societas pro Fauna et Flora Fennica*, ja tällä nimellä sarjaa julkaistaan edelleen. Vuodesta 2015 alkaen *Memoranda* on ilmestynyt vuosikirjana. Sarjassa vuodesta 2008 eteenpäin julkaistut artikkelit ovat verkossa vapaasti luettavissa *open access* -periaatteen mukaisesti. *Memorandassa* julkaistavat tieteelliset artikkelit ovat nykyään englanninkielisiä.

Memorandan ohella Societas on julkaissut myös *Acta*-sarjoja, jotka on tarkoitettu pääasiassa pidempiä monografioita varten. Vuosina 1875–1975 julkaistiin sarjaa nimeltä *Acta Societatis pro Fauna et Flora Fennica*. Edelleen, vaikkakin epäsäännöllisesti, ilmestyviä ovat erilliset sarjat *Acta Botanica Fennica* (vuodesta 1925) sekä *Acta Zoologica Fennica* (vuodesta 1926). Aikoinaan ilmestyivät myös sittemmin lakkautetut sarjat *Flora Fennica* (1923–1977) ja *Fauna Fennica* (1947–1977).

Societaksen julkaisusarjoissa, erityisesti *Memorandassa* ja sen edeltäjissä, painottuu

kotimainen eläin- ja kasvitieteellinen tutkimus. Seuran *Acta*-sarjoissa on kuitenkin julkaistu runsaasti myös toisenlaista tutkimusta, kuten fysiologiaa, systematiikkaa ja paleontologiaa. Esimerkkinä jälkimmäisestä voi mainita maamme kansainvälisesti ehkä tunnetuimman paleontologin, Björn Kurténin, väitöskirjaan perustuvan julkaisun ”On the variation and population dynamics of fossil and Recent mammal populations”, joka ilmestyi *Acta Zoologica Fennica* -sarjassa vuonna 1953. Societaksen julkaisuissa on seuran merkkivuosina julkaistu useita historioita, esimerkiksi Fredrik Elfvingin (1921) kirjoittama seuran 100-vuotishistoriikki sekä Henrik Wallgrenin (1996) kirjoittama 175-vuotishistoriikki.

Societaksen kuukausikokouksia pidetään nykyään Helsingin ohella Turussa ja satunnaisesti myös muualla (esimerkiksi Nätön biologisella asemalla vuonna 2014). Societas on viime vuosina etsinyt vaihtoehtoja perinteisille kuukausikokouksille, joiden osanottajamäärä on ollut laskusuuntainen. Turussa seuran myöntä-



Kuva 3. Nätön biologinen asema. Kuva: Magnus Östman.

mien apurahojen saajat ovat pitäneet esitelmää Åbo Akademin ja Turun yliopiston yhteisessä "Seminars in Biology" -tilaisuudessa. Helsingissä Societas on vuodesta 2017 järjestänyt ohjattuja keskustelutilaisuuksia Helsingin yliopiston Tiedekulmassa (Think Corner).

Societas on järjestänyt symposiumeja vuodesta 1971 lähtien, jolloin seura järjesti Suomen Biologian Seura Vanamon kanssa 150/75-vuotisjuhlasymposiumin "Dynamics of North European Biota". 1980- ja 1990-luvulla Societaksen symposiumit olivat vuotuisia tapahtumia; sen jälkeen niitä on järjestetty epäsäännöllisin väliajoin, toisinaan yhteistyössä muiden järjestäjien kuten OIKOS Finlandin kanssa. Societaksen viimeisin symposiumi oli marraskuussa 2021 järjestetty seuran 200-vuotisjuhlailaisuus, "Suomen eläimistö ja kasvisto muutoksessa" (Kuva 2). Societas järjestää yhä satunnaisesti myös retkiä, jotka tosin eivät enää ole tieteellisiä tutkimusmatkoja vaan seuran jäsenille suunnattuja ekskursioita. Viimeisin retki vuonna 2017 suuntautui Helsingin Vallisaareen.

Societas ylläpitää Ahvenanmaan maakuntahallituksen kanssa Nätön biologista asemaa Ahvenanmaalla (Kuva 3). Asema perustettiin vuonna 1964. Asemarakennus on entinen maatalo, joka sijaitsee luonnonkauniissa lehdesniittymaisemassa Nätö–Jungfruskär-luonnonsuojelualueen yhteydessä. Nätön biologiselta asemalta käsin tehdään Ahvenanmaan luontoa koskevaa tutkimusta. Viimeaikaisista tutkimusprojekteista mainittakoon Tom Hoogetegerin tekemä Ahvenanmaan sammakkoeläinten esiintymiskartoitus vuosina 2020 ja 2021. Nätön biologinen asema on lisäksi monta vuotta toiminut Helsingin yliopiston tutkijoiden tekemän täpläverkkoperhosen (*Melitaea cinxia*) metapopulaatioiden kenttätutkimuksen epävirallisena päämajana.

Societas pro Fauna et Flora Fennican toiminta on pysynyt vuosien saatossa uskollisena perustavoitteilleen edistää Suomen eläin- ja kasvimaailman tuntemusta, tutkimusta sekä

luonnonsuojelua. Viime vuosikymmeninä toiminnan painopiste on siirtynyt alkuaikeiden lähes puhtaasta eläin- ja kasvitieteestä erityisesti ekologisten vuorovaikutusten ja populaatioiden tutkimiseen. Tämä kehityssuunta on selkeästi nähtävissä muun muassa siitä, millaisia gradu- ja väitöskirjaprojekteja on tuettu Societaksen myöntämällä apurahoilla. Viime vuosina ovat korostuneet esimerkiksi vieraslajien sekä ilmastonmuutoksen vaikutusten tutkimus. Societas myöntää vuosittain 40–50 apurahaa pääosin pro gradu -tutkielmia ja väitöskirjoja varten. Lisäksi seura myöntää satunnaisesti erityisiä apurahoja Nätön biologisella asemalla suoritettavaa tutkimusta varten. Varsinkin graduntekijöiden kannalta Societas on tänä päivänä eräs merkittävimpiä apurahanmyöntäjiä. Tällä tavoin Societas osaltaan edistää Suomen tulevien luonnontutkijoiden urien alkuun pääsemistä, kuten seura on tehnyt nyt jo kahdensadan vuoden ajan.

Kirjallisuus

Elfving F 1921 Societas pro Fauna et Flora Fennica 1821–1921. Acta Soc. Fauna Flora Fennica 50: 1–279.

Wallgren H 1996 Societas pro Fauna et Flora Fennica 1821–1996: a short outline. Memoranda Soc. Fauna Flora Fennica 72: 81–98.

Mikael von Numers toimii Åbo Akademiassa yliopisto-opettajana. Hänen mielenkiinnon kohteitaan ovat erityisesti saariston kasvillisuus ja linnusto. Hän on toiminut Societas pro Fauna et Flora Fennican puheenjohtajana vuodesta 2015.

Henry Pihlström toimii Helsingin yliopistossa tutkijana ja luennoitsijana. Hänen mielenkiinnon kohteitaan ovat erityisesti nisäkkäiden anatomia, fysiologia, taksonomia ja evoluutiohistoria. Hän on toiminut Societas pro Fauna et Flora Fennican sihteerinä vuodesta 2012.